

Aukin framleiðslugeta Silfurstjörnnunnar á Núpsmýri, Öxarfirði Ákvörðun um matsskyldu

1 Inngangur

Þann 27. júlí 2026 barst Húsnæðis-, mannvirkja- og skipulagsstofnun (HMS) tilkynning frá Samherja fiskeldi, samkvæmt 19. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana, sbr. lið 13.02 í 1. viðauka laganna.

HMS leitaði umsagna Norðurlands, Fiskistofu, Hafrannsóknastofnunar, Heilbrigðiseftirlits Norðurlands eystra, Matvælastofnunar, Náttúrufræðistofnunar og Umhverfis- og orkustofnunar.

2 Gögn lögð fram

Tilkynning til HMS: Fyrirspurn um matsskyldu vegna aukningar á framleiðslugetu landeldis Silfurstjörnnunnar í Núpsmýri, Öxarfirði úr 3.000 tonnum í 3.800 tonn á ári. Samherji fiskeldi. Akureyri, júlí 2026.

Umsagnir um tilkynninguna bárust frá:

- Norðurlandi þann 12. ágúst 2026,
- Hafrannsóknastofnun þann 17. ágúst 2026,
- Heilbrigðiseftirliti Norðurlands eystra þann 24. ágúst 2026,
- Matvælastofnun þann 21. ágúst 2026,
- Náttúrufræðistofnun þann 24. ágúst 2026,
- Umhverfis- og Orkustofnun þann 21. ágúst 2026.

Ekki barst svar frá Fiskistofu.

Frekari upplýsingar bárust frá framkvæmdaraðila 4. september 2026.

3 Fyrirhuguð framkvæmd

Forsaga

Fiskeldi hefur verið rekið í eldisstöðinni á Núpsmýri í áratugi. Framleiðsla í stöðinni var aukin úr 1.600 tonnum í 3.000 tonn að undangenginni ákvörðun Skipulagsstofnunar árið 2017 um að sú framkvæmd skyldi ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Fyrirhuguð breyting felur eingöngu í sér aukningu á heimiluðu framleiðslumagni innan núverandi mannvirkja. Engin ný eldisker, nýjar byggingar, nýjar borholur eða nýjar drenlagnir eru fyrirhugaðar í tengslum við aukninguna. Núverandi mannvirki, eins og þau standa eftir framkvæmdir 2017–2024

og uppbyggingu G-kerja 2023-2025, geta staðið undir 3.800 tonna ársframleiðslu samkvæmt rekstrarreynslu og miðað við tæknilegar forsendur. Standandi lífmassi skv. leyfum, sem er að hámarki 3.000 tonn, verður óbreyttur en hámarkslífmassi, sem verið hefur í stöðinni, er tæplega 1.800 tonn og er áætlað að hann geti farið í rúmlega 2.000 tonn við fullnýtingu eldisrýmis stöðvarinnar. Forsenda aukningarinnar er sú rekstrarreynsla sem hefur fengist á árunum 2017-2025 auk þess sem nýtt sérsniðið bóluefni sem tekið var í notkun á árunum 2024-2025 virðist verja fiskinn betur fyrir sjúkdómum en önnur bóluefni sem notuð hafa verið í stöðinni. Þá var ný seiðastöð tekin í notkun árið 2024 og var hún hönnuð út frá bestu mögulegu smitvörnum með þrískiptu smitvarnarhólfi, UV-meðhöndlun á öllu inntaksvatni og aðskildum eldissvæðum. Enn fremur hafa framfarir í kynbótum bætt vaxtarhraða um 3-4% og bætt fóðurnýtingu dregið úr losun á tonn án rekstrarbreytinga.

Eldið mun fara fram með sama hætti og verið hefur. Hrogn frá Benchmark Genetics eru tekin inn í klakherbergi í seiðastöð og öll framleiðsla, frá hrogni til slátrunar, fer fram á staðnum. Seiðin eru alin í ferskvatni frá hrogni upp í 80-120g smoltseiði á 12-13 mánuðum. Smoltseiði eru svo flutt yfir í áframeldisluta eldisins (ísalt vatn og sjór) og alin að sláturstærð (4,5 – 6,0 kg) á 12-14 mánuðum. Allur fiskur er sveltur að lágmarki í 3 daga í sérstökum sveltikerjum fyrir slátrun. Sláturaðstaða og nýlega endurnýjuð vinnsla er á staðnum þar sem slæging og þökkun fer fram.

4 Umhverfisáhrif

Hér er fjallað um umhverfisáhrif framkvæmdarinnar eins og þeim er lýst í framlögðum gögnum framkvæmdaraðila og umsögnum umsagnaraðila.

Í greinargerð framkvæmdaraðila kemur fram að frárennsli stöðvarinnar fari í Brunná eftir að hún hafi sameinast jökulánni Sandá sem sé kvísl úr Jökulsá á Fjöllum. Frárennslið kemur í árósin 1-2 km frá sjávarmáli en framburður árinna hefur þau áhrif að ármynnið breytist töluvert eftir árstímum og árum. Brunná er jökulvatn með miklum framburði og árstíðarbundnum rennissveiflum. Um er að ræða vatnshlotið Brunná/Sandá (102 1404-R Eiginleikar og vöxtur árinna þar sem hún rennur fram hjá Núpsmýri sveiflast í takt við ástandið í Jökulsá á Fjöllum. Frárennslið blandast árvatninu og þynnist hratt áður en það nær sjó. Í tilfelli Núpsmýrar er viðtaki flokkaður sem ferskvatn í starfsleyfi og eru losunarmörk og vöktunarkröfur því jafn strangar og í seiðaeldisstöð fyrirtækisins sem framleiðir undir 200 tonnum á ári og losar frárennsli í ferskvatnsá í Ölfusi. Þar sem Brunná rennur fram hjá eldisstöðinni ber hún öll einkenni jökulár sem flæmist bakka á milli í 300m breiðum árfarvegi og ber með sér þúsundir tónna af aur og sandi á ári hverju. Miðað við rennislitlur í Jökulsá á Fjöllum er óhætt að fullyrða að vatnsmagn allt að því fjórfaldist í Brunná á í leysingum. Rekstraraðili telur fullvíst að ef eitthvað hefur sest til af úrgangsefnum yfir veturinn þá komi þau til með að hreinsast alveg út í leysingum. Það er því afar lítil hætta á því að uppsöfnun úrgangsefna frá eldinu komi til með að eiga sér stað í árósum milli ára og óafturkræf umhverfisáhrif verði því að teljast afar ólíkleg.

Fram kemur að Samherji fiskeldi hafi vakt að frárennsli frá starfseminni og viðtaka í samræmi við kröfur starfsleyfis á heildarköfnunarefni (N), heildarfosfór (P) og svifögnum (TSS). Lagt var mat á áhrif fyrirhugaðrar aukningar á losun annars vegar út frá útreiknaðri hámarkslosun frá fóðrun og hins vegar var mæld raunveruleg losun á köfnunarefni og fosfór eftir að frárennsli fór um settjarnir og tromlusíur og er um að ræða mun minna magn þessara efna í frárennslinu en þegar losun er reiknuð út frá fóðrun þar sem fastefni falla til í settjörnum og vegna hreinsunar. Sé miðað við raunmæld gildi og frádrátt vegna settjarna og hreinsunar síðustu 2 ár er meðaltalið 12,5 kg N/t og 3,1 kg P/t. Aukning framleiðslu í 3.800 t ætti þá að skila um 16 kg N/t og 4 kg P/t með flatrí 27% hækkun. Þrátt fyrir aukninguna ætti losun á tonn að haldast undir 60 kg N/t og 7 kg P/t sem eru

mörkin í starfsleyfi. Vöktunaráætlun verður uppfærð samhliða útgáfu nýs starfsleyfis óski Umhverfis- og orkustofnun eftir breytingum á vöktun.

Fram kemur að áætlað sé að heildar vatnspörf eftir aukningu í 3.800 t verði 2.409 l/sek, þ.e. 200 l/sek aukning, sem fæst úr núverandi sjódrenum (1.250 l/sek í stað 1.050 l/sek) án nýrra drenlagna eða borhola. Vegna PRAS-endurnýtingar á F- og G-kerjum krefst aukningin í 3.800 t ekki nýrrar grunnvatnstöku eða viðbótar drenlagna.

Fram kemur að þar sem um sé að ræða landeldi í steiptum kerjum og allt frárennsli fari í gegnum tvöfalt eða þrefalt grindarkerfi (rist í hverju kerri, ristar í frárennislögn frá seiðastöð og stálgrind við útrás í Brunná) er hætta á slyasleppingum mjög lítil. Eitt tilvik slyasleppingar hefur orðið í áratuga rekstri stöðvarinnar, það gerðist þegar nýja seiðastöðin var tekin í notkun og mannleg mistök urðu til þess að grind í frárennislögn út í settjörn var ekki rétt sett í.

Fram kemur að fyrirhuguð framleiðsluaukning feli ekki í sér breytingar á smitvörnum eða aukna áhættu á dreifingu sjúkdómsvalda til villtra stofna.

Í umsögn Umhverfis- og orkustofnunar er bent á að vinna þurfi áhrifamat á vatn í samræmi við lög um stjórn vatnamála nr. 36/2011 og vatnaáætlun og leggja fram með umsókn um breytingu á starfsleyfi. Framkvæmdaraðili þarf að meta áhrif fyrirhugaðra framkvæmda á þá gæðabætti sem skilgreindir hafa verið fyrir þau vatnshlot sem um ræðir til að meta hvort framkvæmdirnar muni valda því að vatnshlot nái ekki umhverfismarkmiðum. Í enduskoðuðu starfsleyfi munu verða ákvæði um vöktun skilgreindra gæðabætta í samræmi við lög um stjórn vatnamála.

Framkvæmdaraðili tekur fram í svörum sínum að hann hafi þegar fengið utanaðkomandi aðila til að vinna umrætt mat þar sem gerð verði betri greining á áhrifum framleiðsluaukningarinnar á vatn. Mun sú greinargerð lögð fram samhliða umsókn um breytingu á starfsleyfi.

Matvælastofnun bendir á að þar sem leyfilegur hámarkslífmassi í rekstrarleyfi standi óbreyttur í 3.000 tonnum þarf ekki að gera breytingar á gildandi rekstrarleyfi. Framleiðsluaukningin mun nást fram með tæknilegum úrbótum og betri nýtingu án nýrra mannvirkja eða landrasks. Smitvarnir, slyasleppivarnir og dýravelferð eru tryggðar í samræmi við gildandi löggjöf í núverandi rekstrarleyfi og verður ekki breyting þar á.

5 Skipulag og leyfi

Fyrirhuguð framkvæmd er í samræmi við Aðalskipulag Norðurlþings og deiliskipulag fiskeldis á Núpsmýri í Öxarfirði.

Samherji fiskeldi ehf. er með gilt starfsleyfi útgefið af Umhverfisstofnun fyrir 3000 tonna framleiðslu á laxi og/eða bleikju sem gildir til 31. janúar 2031 og heimilar 3000 tonna hámarks lífmassa á hverjum tíma. Sækja þarf um breytingu á starfsleyfi vegna fyrirhugaðrar breytingar sem snýr að auknu framleiðslumagni úr 3000 tonnum í 3800 tonn. Framleiðsluaukningin rúmast innan 3000 tonna hámarkslífmassa og gert er ráð fyrir að standandi lífmassi verði óbreyttur í leyfum.

Umhverfis- og orkustofnun vekur athygli á því að rekstraraðili er ekki með útgefið nýtingarleyfi fyrir nýtingu grunnvatns fyrir eldisstöðina en samkvæmt 1. mgr. 6. gr. auðlindalaga nr. 57/1998 er nýting auðlinda úr jörðu háð leyfi Umhverfis- og orkustofnunar.

Umhverfis- og orkustofnun vekur einnig athygli á því að skv. lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir skal Umhverfis- og orkustofnun gefa starfsleyfi út sem eitt leyfi sé mengandi starfsemi sem starfsleyfisskyld er á grundvelli II. viðauka laganna jafnframt starfsleyfisskyld á grundvelli IV. viðauka og þarf þá ekki sérstakt leyfi heilbrigðisnefndar.

6 Niðurstaða

Um er að ræða breytingu á starfsemi Silfurstjörnnunnar á Núpsmýri sem felur í sér aukningu á framleiðslumagni innan núverandi mannvirkja fyrirtækisins og óbreyttan hámarkslífmassa. Framkvæmdin er tilkynningarskyld til ákvörðunar um matsskyldu samkvæmt 19. gr. og lið 13.02 í 1. viðauka í lögum um umhverfismat framkvæmda og áætlana.

Eðli, staðsetning og eiginleikar hugsanlegra áhrifa framkvæmdar

Við mat á því hvort tilkynningarskyld framkvæmd skuli háð umhverfismati skal taka mið af eðli hennar, svo sem stærð og umfangi, nýtingu náttúruauðlinda, úrgangsmyndunar og mengun, sbr. 1. tl. 2. viðauka laga nr. 111/2021. Einnig skal taka mið af staðsetningu framkvæmdar og hversu viðkvæm þau svæði eru sem líklegt er að framkvæmd hafi áhrif á, svo sem með tilliti til landnotkunar, magns og getu náttúruauðlinda til endurnýjunar og verndarákvæða. Einnig ber að líta til álagsþols náttúrunnar, svo sem með tilliti til haf- og strandsvæða, sbr. 2. tl. 2. viðauka laga nr. 111/2021. Að endingu ber að skoða áhrif framkvæmdar í ljósi gerðar og eiginleika hugsanlegra áhrifa framkvæmdar, svo sem með tilliti til umfangs og eðlis áhrifa, hverjar líkur séu á áhrifum, tímalengdar og afturkræfni áhrifa og möguleika á að draga úr áhrifum, sbr. 3. tl. 2. viðauka laga nr. 111/2021.

Ekki er um að ræða eiginlegar framkvæmdir þar sem gert er ráð fyrir að framleiðsluaukningin rúmist innan núverandi eldisrýmis/mannvirkja. Aukning ársframleiðslunnar úr 3.000 tonnum í 3.800 tonn eða um 27% mun nást fram með auknum veltuhraða eldisins, betri lifun (sem komin er í 94–97%), hærri vaxtarhraða vegna kynbóta og kjörhitastigs, auk endurnýtingar vatns með svokallaðri PRAS-tækni. Matvælastofnun bendir á í umsögn sinni að smitvarnir, slyasleppivarnir og dýravelferð séu tryggðar í samræmi við gildandi löggjöf í núverandi rekstrarleyfi og verður ekki breyting þar á. Fyrir liggur að til staðar eru tromlusíur og settjarnir þar sem fast efni í fráveitu er síað frá eða fellur út en aukning mun verða á magni næringarefna (köfnunarefnis, fosfórs) sem og svifögnum sem mun berast í viðtaka sem er Brunná en áin rennur síðan til sjávar í Öxarfirði. Fyrir liggur hins vegar að um er að ræða viðtaka sem er jökulvatn sem ber fram mikinn náttúrulegan framburð og býr yfir mikilli þynningarrýmd og telur HMS ekki líkur á framkvæmdin komi til með að leiða til þess að vatnshlot ná ekki umhverfismarkmiðum sínum. Ljóst er hins vegar að Samherji þarf að vinna og leggja fram áhrifamat á vatnshlot skv. lögum um stjórn vatnamála með umsókn um breytingu á starfsleyfi. Þar sem ekki verður um eiginlegar framkvæmdir að ræða verða ekki neikvæð áhrif á gróður, fuglalíf eða menningarminjar eða áhrif að öðru leyti af völdum ónæðis á nærumhverfi.

Ákvörðunarorð

Á grundvelli fyrirbyggjandi gagna er það niðurstaða HMS að fyrirhuguð framkvæmd sé ekki líkleg til að hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif, sbr. þau viðmið sem tilgreind eru í 2. viðauka laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana. Því skal framkvæmdin ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Samkvæmt 30. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana má kæra ákvörðunina til úrskurðarnefndar umhverfis- og auðlindamála. Kærufrestur er til 9. október 2026.

Reykjavík, 9. september 2026,

Egill Þórarinnsson

Jakob Gunnarsson

* Rafræn skilríki

HMS

Húsnæði
Mannvirki
Skipulag

Jakob Gunnarsson

Jakob Gunnarsson
Sérfræðingur, umhverfismat
Svið skipulags og umhverfismats

Undirritað með OneSign

* Rafræn skilríki

HMS

Húsnæði
Mannvirki
Skipulag

Egill Þórarinnsson

Egill Þórarinnsson
Teymisstjóri, umhverfismat
Svið skipulags og umhverfismats

Undirritað með OneSign